

*Czytanie*  
**Częstochowskiej**  
**Ikony**



S. Natalia Paś OSB

*Czytanie*  
**Częstochowskiej**  
**Ikony**



TYNIEC

WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

*Opracowanie graficzne:* o. Hieronim St. Kreis OSB

Na okładce Ikona Matki Bożej Częstochowskiej

*Imprimi potest:* Opactwo Benedyktynów  
L.dz. 99/2007, Tyniec, dnia 13.07.2007 r.  
† Bernard Sawicki OSB, opat tyniecki

Wydanie drugie: Kraków 2016

ISBN 978-83-7354-613-4

© Copyright by TYNIEC  
Wydawnictwo Benedyktynów  
ul. Benedyktyńska 37  
30-398 Kraków  
tel.: +48 (12) 267-53-92  
tel./fax: +48 (12) 267-53-91  
e-mail: [zamowienia@tyniec.com.pl](mailto:zamowienia@tyniec.com.pl)  
[www.tyniec.com.pl](http://www.tyniec.com.pl)

Druk i oprawa:  
TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów

## *Spis treści*

Nocą, kiedy oglądam obraz .....	7
Wstęp.....	9
Słowo i obraz.....	13
Ikona w modlitwie człowieka .....	19
Typy ikonograficzne z uwzględnieniem <i>Hodegetrii</i> .....	29
Pierwsze spojrzenie .....	37
Drugie spojrzenie. Symbolika kolorów ornamentów i światła .....	39
Spojrzenie w oblicze Matki .....	45
Spojrzenie na Syna .....	57
Kontemplacja (J 2) .....	69
Zakończenie.....	71
Medytacja przed Częstochowska Ikoną.....	75
Bibliografia .....	79



## *Nocą, kiedy oglądam obraz*

kiedy patrzę na Ciebie w błękitnych blaskach  
zimno płonących brylantów  
– jaka ciepła jest Twoja brunatna twarz i dłonie  
– jesteś ciemna i piękna  
Twarz Twoja ziemia pszeniczna i skórka wiejskiego chleba  
nie pachniesz kadzidłem lecz woskiem i miodem  
po wyjęciu z ołtarza widać w bocznym świetle wgłębienia  
i bruzdy  
– jesteś ziemią kaleczoną przez wojny poznaczona przez czas  
tarczą która wzięła na siebie ciosy  
– oglądana z góry i z bliska przypominasz zarys ojczyzny  
w ultrafiolecie świecisz zielono jak ozimina  
jak łąka w kwietniu  
tajemnico radosna bolesna chwalebna  
teraźniejszości nasza przeszłości  
bizantyjska andegaweńska opolska jagiellońska polska  
w pokoju i w wojnach  
między wschodem a zachodem jak słońce  
pociemniałaś od naszych modlitw  
nieruchoma  
słuchasz uważnie  
przez kraj i rozproszenie nasze idziesz wytrwale  
przyczyno naszej wierności  
gwiazdo zaranna  
światło ostatnie  
ziemio która rodzi niebo  
owoc  
Twojego żywota  
nasze Życie  
Jezus

*Ks. Janusz St. Pasierb*





## Wstęp

Naszą rzeczywistość zalewają obrazy. Triumfują we wszystkich środowiskach społecznych, na ulicach, w miejscu pracy, docierają aż do głębi serca przez prasę i ekran telewizji.

Ze względu na siłę sugestii obraz może być użyty przeciwko człowiekowi. Może modelować myśli, rozpalać żądze, kształtować zachowanie, a także pozbawiać wolności. W naszym społeczeństwie obraz coraz bardziej zastępuje tekst. Refleksja uzależniona jest przede wszystkim od obrazu. Od chwili, gdy liczy się jedynie zysk, godność osoby przestaje się liczyć i pozostaje odwoływanie się do zmysłów. Obraz, będąc niezwykle sugestywnym z powodu siły symboliki i swego wpływu na zmysły, wdziera się głęboko w serce człowieka, uderzając w jego życie duchowe.

Mikołaj Gogol napisał kiedyś, że

sztuka jedna nas z życiem. Sztuka powinna wprowadzać w duszę porządek i harmonię, a nie zamieszanie lub bezład [...] Człowiek jest stopniowo modelowany przez to, co kontempluje<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Cyt. za: M. QUENOT, *Ikona okno ku wieczności*, tłum. H. PĄPROCKI, Białystok 1997.

W sposób szczególny odnosi się to do sztuki religijnej, która ma pomóc człowiekowi kontemplować Boga.

Obraz, ikona – czy to jest wszystko jedno?

Obraz jako dzieło sztuki mieści się w ramach trójkąta: artysta – dzieło – odbiorca. Ikona do tego trójkąta dodaje element czwarty: obecność Sacrum, teofanię, wobec której nie można pozostać tylko widzem, lecz wobec której należy skłonić się w akcie adoracji i modlitwy.

Jak naprawdę wyglądają moje spotkania z Jasnogóorską Ikoną?

Spojrzenie głębsze na Ikonę i przyjęcie wschodniego sposobu rozumienia ikony, może być punktem wyjścia do moich spotkań z Matką w Ikonie Jasnogóorskiej. Wtedy spotkanie z Ikoną nie będzie tylko ostatnim akordem pielgrzymki, odwiedzeniem świętego miejsca, pobożną tradycją, ale stanie się spotkaniem, które zmieni naszą modlitwę, zmieni nasze myślenie i kontakt z Bogiem, z drugim człowiekiem, z samym sobą, zmieni nasze życie.

Opracowanie to z pewnością nie wyczerpuje bogactwa które kryje się w Częstochowskiej Ikonie. Będzie ono kolejnym etapem na drodze poszukiwania i odkrywania piękna Bożego Oblicza.

Jerzy Nowosielski pisze:

Przez całe wieki właściwy wygląd obrazu częstochowskiego był nieznany, ukryty pod warstwą dekoracyjnych elementów sukienki, mimo to swoją funkcję ośrodka koncentracji energii modlitewnych przez cały ten czas spełniał doskonale.

Skoro tak silnie Ikona Częstochowska oddziaływała poprzez elementy widoczne spod dekoracyjnych sukienek, spróbujemy odczytać teologię zapisaną kształtem i kolorem w całkowicie odsłoniętej ikonie. Nim do tego przejdziemy spróbujmy przez chwilę zatrzymać się w świecie słowa i obrazu.



## *Słowo i obraz*

W misterium rodzącego się chrześcijaństwa wpisuje się SŁOWO przekazywane ustnie i zapisane literami (Biblia) oraz SŁOWO zapisane za pomocą kształtów i barw (Ikona). Sama zaś ikona staje się możliwa dzięki temu, że Przedwieczne SŁOWO, jako SŁOWO WCIELONE, stało się postrzegalne dla ludzkiego wzroku w ludzkim ciele<sup>1</sup>.

Ikona stoi na granicy dwu światów i jest świadectwem – oknem. Stanowi czynnik przewyciężający rozdarcie. Po wygnaniu z raju ludzkość popadła w połowiczność. Dopiero Chrystus jako SŁOWO Wcielone, najdoskonalszy Pośrednik między niebem a ziemią, oraz jego żywe ikony – męczennicy, mistycy, czasem artyści – ukazują drogę do pierwotnego stanu rajskiej pełni.

Życie chrześcijanina jest drogą z ciemności do cudownej światłości Bożej, od grzechu do zbawienia, od śmierci do życia. Na tej niełatwej drodze mamy orędowniczkę – Najświętszą Bogurodnicę.

---

<sup>1</sup> A. JACYNIAK, *Rola ikony w modlitwie*, [w:] *Ikona liturgiczna*, red. K. PEK, I. GAJEK, J. KUMALA, Warszawa 1999, 63–65.

Ona stała się mostem umożliwiającym przyjście na świat Zbawiciela, a obecnie jest dla nas mostem na drodze ku Niemu.

Chrześcijaństwo to nie tylko objawienie się Boga – SŁOWA, to także objawienie wizerunku Boga, cielesnego kształtu Boga – Człowieka.

Chrystus w swoim Wcieleniu odnowił Boży obraz w człowieku, więcej, *stał się pełnym i doskonałym urzeczywistnieniem Bożego obrazu, ikoną ikon, źródłem wszelkiego świętego wyobrażenia, obrazem „nie ręką ludzką uczynionym”* – *Żywym Jeruzalem* (G. Krug). Niewyczerpane źródło kultu świętych obrazów wyrasta z samego jądra tajemnicy Wcielenia Chrystusa i jest tak samo niepojęte, jak niepojęte są narodziny Boga – Słowa.

Słowo Boże, zanim stało się ciałem, było tym samym Słowem, z którym i przez które wszystko zostało stworzone (por. J 1,1–3). Świat i człowiek są Jego własnym dziełem. Są środowiskiem Jego życia po Wcieleniu, są także terenem Jego działania po Wniebowstąpieniu. Wszelka prawda, dobro i piękno, wszelka kultura, filozofia i religia są objawem Jego tajemniczej obecności w świecie. Słowo Boże jest zawsze stwórcze. Działa bezustannie poprzez swój akt stwórcy dając w nim równocześnie udział człowiekowi w ramach jego własnej odpowiedzialnej i wolnej działalności. W ciągłej akcji Słowa ma

swoją ostatnią i pierwszą przyczynę wszelka twórczość ludzka, także twórczość artystyczna.

Paul Evdokimov pisze, że podstawą ikony znajdującą się w Biblii jest stworzenie człowieka na obraz Boży, czyli wskazanie na pewną relację między tym co Boskie i tym co ludzkie. Święty Paweł w Liście do Kolosan nazywa Jezusa *obrazem Boga niewidzialnego* (Kol 1,15), co sugeruje, że Bóg nie tylko może mieć, ale że ma swój obraz w Synu.

Znamienną cechą Nowego Testamentu jest łączenie słowa z obrazem. To, co człowiek słyszy, jest nieodłączne od tego, co widzi. Odbiera on objawienie o królestwie przy pomocy słowa i obrazu.

Naukę na temat objawienia się wizerunku Boga, cielesnego kształtu Boga – Człowieka w sposób bardzo przejrzysty sformułował św. Jan Damasceński w swoich *Mowach przeciwko tym, którzy odrzucają święte obrazy*.

Kult obrazów został ustanowiony w październiku 787 roku na Siódmym Soborze powszechnym w Nicei. Dla ukazania argumentów, jakimi posłużyli się Ojcowie Soboru, przytoczę tu fragment tego orzeczenia<sup>2</sup>, który brzmi następująco:

Postępując jakby królewską drogą za Bożą nauką naszych świętych Ojców i za tradycją Kościoła katolickie-

---

<sup>2</sup> II Sobór Nicejski, *Dekret wiary* 14–15; cyt. za: *Dokumenty Soborów Powszechnych, tekst grecki, łaciński i polski*, t. 1 (325–787), układ i oprac. A. BARON, H. PIETRAS, Kraków 2002, 337–339.

go – wiemy przecież, że w nim przebywa Duch Święty – orzekamy z całą dokładnością i z troską o wiarę, że przedmiotem kultu powinny być [...] czcigodne i święte obrazy malowane, ułożone w mozaikę lub wykonane innym sposobem. [...] Są one wyobrażeniami naszego Pana Jezusa Chrystusa, Boga i Zbawiciela, Niepokalanej Pani naszej, świętej Bożej Rodzicielki, godnych czci aniołów oraz wszystkich świętych i świętobliwych mężów. Im częściej wierni będą patrzeć na ich obrazowe przedstawienia, tym bardziej, oglądając je, będą się zachęcać do wspominania i miłowania pierwowzorów, do oddawania im czci i pokłonu. [...] Tak oto umocnione jest nauczanie naszych świętych Ojców, czyli Tradycja Kościoła katolickiego, który przyjął Ewangelię od krańca do krańca ziemi.

Sobór zastrzega pewne rozróżnienie, co do czci oddawanej obrazom. Obraz może być tylko przedmiotem szacunku albo czci, nigdy zaś uwielbienia. Uwielbienie bowiem jest zarezerwowane dla samego Boga. Obraz jest przedmiotem szacunku ze względu na rzeczywistość będącą odblaskiem pierwowzoru. Tylko więc w przypadku, gdy cześć oddawana obrazowi zwraca się do pierwowzoru, jakim jest Chrystus, cześć ta przekształca się w uwielbienie<sup>3</sup>.

W ikonie dokonuje się połączenie w jednej przestrzeni tego, co dotychczas było rozbite. Znowu jakby jednym językiem przemawia Bóg i człowiek,

---

<sup>3</sup> E. SENDLER, *L'icône, image de l'invisible. Elements de théologie, esthétique et technique*, Paris 1981, 31.



znowu niewidzialne stało się widzialne, chociaż zachowało swą odrębność. Ikona porządkuje świat wprowadzając właściwą hierarchię wartości naruszoną przez człowieka. Ikona ustawia człowieka i świat w perspektywie nieustannego, dynamicznego oczyszczenia i nawrócenia, otwierając przed człowiekiem i światem eschatologiczny sens i wymiar drogi, egzystencji i celu. Ikona Jasnogórska jest tego wyrazem.